Átfogó keresztény intézményi nevelési program kidolgozásának szükségessége Egy átfogó nevelési program rövid bemutatása

Nagy Péter
Szent Margit Ciszterci Iskolaközpont

Intézményi nevelés, szocializáció, család

Absztrakt

Az elmúlt több mint egy évszázadban a társadalmi változások jelentősen átalakították a családokat és azok szocializációs képességét, aminek következtében a nevelés és szocializáció folyamata az elsődleges szocializációs térből az oktató-nevelő intézményekre helyeződött át. A megnövekedett elvárásoknak az intézményrendszer csak részben tud megfelelni, aminek legfőbb okai a szülőkénél jóval korlátozottabb lehetőség (időben és eszköztárban egyaránt), az anyagi és emberi erőforrás, valamint az egységes nevelési koncepció hiánya. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a társadalom bonyolult működéséhez nélkülözhetetlen egyfajta értékazonosság, amik mentén a közösség meghatározza működésének kereteit. A köznevelési intézményekkel szemben felmerülő igény tehát a családok és a társadalom részéről is fokozott elvárásokat támaszt, miközben egyfajta tanácstalanság és bizonytalanság érzékelhető, miként viszonyuljunk a kérdéshez. Jelen tanulmányunkban felvázoljuk az intézményi nevelés szükségességének legfontosabb indokait, és javaslatot teszünk egy lehetséges megoldásra, ami több, mint másfél évtizedes gyakorlati tapasztalatokra épül.

Az intézményi nevelésről

A nevelés – vagyis az emberről és világról vallott felfogást, valamint az ahhoz kapcsolódó értékrend meghatározásának és átadásának – elsődleges színtere a család[1], így az elsősorban a szülők feladata és felelőssége, amiben a hatályos nemzetközi[2] és magyar[3] törvények, valamint

[1] Dr. Tóth Géza (2025): Fiatalok a történelmi keresztény egyházakban. *Központi Statisztikai Hivatal*, Budapest és Pusztai Gabriella–Demeter-Karászi Zsuzsanna (2019): Vallási szocializáció vizsgálata fiatal felnőttekkel készített interjúk tükrében. *Szociológiai Szemle* 29/3. Budapest, 82.

[2] Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 13. cikk 3. bek. és 26. cikk 6. bek. *(Elfogadva és kihirdetve az ENSZ Közgyűlésének 217 A (III) határozata alapján, 1948. december 10-én)*

Egyezmény a gyermek jogairól (Elfogadta az ENSZ Közgyűlése New York-ban, 1989. november 20-án. Magyarországon kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény) *Az Egyezmény részes államai 5.és 6. bek., I. rész 5., 14. cikk és 18. cikk 1. bek.*

[3] Magyarország Alaptörvénye, Szabadság és felelősség (1)(2)(3), Alapvetés K. cikk (1)(2)

a Katolikus Egyház[4] dokumentumai is egyetértenek. Ugyanakkor „a magánéleti és társadalmi szerepekre, részvételre felkészítő nevelési folyamat az utóbbi évszázadban javarészt kikerült a családi életből”[5]. A több egymásra rakódó társadalmi, szociológiai és ideológiai folyamatnak köszönhetően „a kilencvenes években a családi nevelés értékorientációs ereje meggyengült,”[6] melynek eredményeként mára „a családok jelentős hányada nem tudja jól betölteni nevelő, értékközvetítő funkcióját.”[7] A teljes ember nevelésére való társadalmi törekvés már az 1920-os években jelen volt az intézményi oktatás–nevelés célkitűzéseiben[8], ugyanakkor az 1945–48-as általános iskolák tantervéből már kimaradt[9]. Elmondhatjuk tehát, hogy „ma már a harmadik generáció nevel úgy gyermeket, hogy neki magának sincs e téren határozott állásfoglalása.”[10]

A nevelés támogatásához a szülők természetesen kérhetnek támogatást[11], amit „az iskolának, a pedagógusnak kell pótolnia, […] *(akinek)* elsődleges feladatai közé tartozik a családi nevelés hiányosságait pótlandó reszocializációs, korrekciós funkció.”[12] A NAT 2012-ben – a nevelési céloknál – már megjelenik az a társadalmi igényt, amelynek értelmében szükséges „a nevelési-oktatási intézményeknek a gyermekek nevelésében, az erkölcsi normák közvetítésében, a harmonikus családi minták közvetítésében való fokozott részvétele.”[13] Az ennek megvalósításához szükséges feltételek biztosítására – nevezetesen a megfelelően képzett pedagógusokra, szakemberekre, meghatározott óraszámra és anyagi erőforrásra, – nem tér ki a tanterv alkotója.

---

[4] II. János Pál (1982) Familiaris consortio kezdetű apostoli buzdítása, 36: AAS 74 126

A Katolikus Egyház Katekizmusa 1635., 2206., 2350.,

Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa (2007): Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma. *Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Kiadója*, Budapest, 240.

II. Vatikáni Zsinat (1996) Gravissimum educationis nyilatkozat, 3: ASS 58 731–732;

Gaudium et spes (1966) lelkipásztori konstitúció, 52: AAS58 1073–1074;

II. János Pál Familiaris consortio (1982) kezdetű apostoli buzdítása, 37: AAS 74 (1982)127–129;

[5] Engler Ágnes (2021): A családpedagógia új kihívása: Paradigmaváltás a családi életre nevelés koncepciójában. *Akadémiai doktori értekezés* Debrecen, 13.

[6] Murányi István (2004): Fiatalok vallásos szocializációja és előítéletessége. *Educatio* 4, 592.

[7] Grezsa Ferenc *pszichiáter, az Oktatási Minisztérium mentálhigiénés szakértői bizottságának elnöke* Schüttler Tamás (2001): A pedagógiai mentálhigiéné a nevelés egy lehetséges új értelmezése – Beszélgetés a pedagógiai mentálhigiénéről. *Új Pedagógiai Szemle*, május Forrás: http://epa.oszk.hu/00000/00035/00049/2001-05-np-Schuttler-Pedagogiai.html

[8] „Az oktatás-nevelés vallásos alapon történjen”, majd *(az intézmény feladata, hogy)* „A tanulót vallásos, erkölcsös és nemzeti szellemben magasabb általános műveltséghez juttassa.” 1926. évi 24. törvény – a leányközépiskolák feladatáról Forrás: Mészáros István (1995): Klebelsberg Kunó az iskolareformer. Könyv: Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete *Keresztény Értelmiségiek Szövetsége* Szeged, 60.

[9] u.o. 61. o.

[10] Nagy Péter (2025): Emberkép és transzcendens – az intézményi hitoktatás lehetőségei Portfólió PPHF-PTE BTK Pécs, 9.

[11] II. Vatikáni Zsinat Gravissimum educationis nyilatkozat (1996), 3: ASS 58 731–732;

[12] Grezsa Ferenc *pszichiáter, az Oktatási Minisztérium mentálhigiénés szakértői bizottságának elnöke* Schüttler Tamás (2001): A pedagógiai mentálhigiéné a nevelés egy lehetséges új értelmezése – Beszélgetés a pedagógiai mentálhigiénéről. *Új Pedagógiai Szemle,* május Forrás: http://epa.oszk.hu/00000/00035/00049/2001-05-np-Schuttler-Pedagogiai.html

[13] Nemzeti alaptanterv (2012) 1.1. Fejlesztési területek – nevelési célok Családi Életre Nevelés

Talán a hiányzó feltételeknek – és az egységes szándéknak – is köszönhetően a másodlagos szocializációs színtér nem, vagy csak részben tudta átvenni ezt a szerepet, annak ellenére, hogy „az alapelvek (…) nem új felfedezések. A hatvanas évek eleje óta él ez a felismerés, (…hogy) bizonyos értelemben újra kell tanítani, tanulni azt, amely egykor természetes módon benne élt az emberekben, a kapcsolatokban."[14] *(Tanulmányunkban nem térünk ki arra, hogy mindez mennyire volt természetes, vagy inkább egy jól működő szocializációs, nevelési folyamat, aminek a megszakadása – esetleg tudatos megakasztása – eredményezi a jelenlegi hiátust.)*

A nevelés hatékonysága és egységes magvalósulása viszont megköveteli, hogy legyen egy jól definiált és kommunikált nevelési program, ami meghatározott irányelvekre és értékrendre épül, és ami alapján a szülő választani tud intézményt, aminek keretei között kívánja a gyermekék taníttatni és nevelni. A szülő által választott intézmény pedig nem térhet el a szülő által meghatározott iránytól[15] – legfőképpen pedig nem mehet azzal szembe –, hiszen a hatékony nevelés feltétele, hogy a szülő, az intézmény és a pedagógus ugyanazt az értékrendet képviselje.

A nevelési folyamat folytonossága és a szülők intézmény választásának megkönnyítése szempontjából valamennyi köznevelési feladatot ellátó intézménynek és fenntartónak világosan meg kell(ene) fogalmaznia állásfoglalását, hogy milyen nevelési (világnézeti) elveket vall, mit tekintenek értéknek és mire nevelik a rájuk bízott gyermekeket. Bár ez valamennyi oktatási-nevelési feladatot ellátó intézménytől elvárható lenne, kiemelten fontos azon intézmények esetében, amelyek valamilyen egyház, egyesület, alapítvány vagy más szervezet fenntartása alá tartoznak. A nevelési elvekről és gyakorlatról nyilvánosan elérhető tájékoztatás komoly segítséget jelentene a szülők számára, különösen azoknak, akiknek határozott elvárásaik vannak gyermekük nevelésével kapcsolatban.

Az intézményi nevelés szükségességét több tényező is indokolja:

1. A családtagok után a szülők elsősorban a köznevelési intézményektől várnak segítséget a nevelés terén. Az együttműködés hatékonysága függ a család és az intézmény értékrendje közötti átfedés mértékétől, ill. attól, mennyire szoros a szülő(k) és az intézmény munkatársai közötti kapcsolat[16].
2. A közoktatási intézményekben folyó munka csak akkor tud hatékony lenni, ha az a résztvevők együttműködésén alapul. Ennek viszont elengedhetetlen feltétele az egyéni vágyak és azok spontaneitásának valamilyen szintű korlátozása, bizonyos normák elfogadása, és a vonatkozó szabályok betartása.

[14] Grezsa Ferenc *pszichiáter, az Oktatási Minisztérium mentálhigiénés szakértői bizottságának elnöke* Schüttler Tamás (2001): A pedagógiai mentálhigiéné a nevelés egy lehetséges új értelmezése – Beszélgetés a pedagógiai mentálhigiénéről. *Új Pedagógiai Szemle*, május Forrás: http://epa.oszk.hu/00000/00035/00049/2001-05-np-Schuttler-Pedagogiai.html

[15] Egyezmény a gyermek jogairól (Elfogadta az ENSZ Közgyűlése New York-ban, 1989. november 20-án. Magyarországon kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény) *I. rész 5. cikk, továbbá 18. cikk 2.és 3. bek.*

[16] Mézáros István (1995): Klebelsberg Kunó az iskolareformer Könyv: Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete *Keresztény Értelmiségiek Szövetsége*, Szeged, 47. o.

A Nemzeti alaptanterv tervezete (2018. augusztus 31.) Preambulum 1.2. Tanulási és nevelési célok, 1.1.1. Testi-lelki egészségre nevelés, 3. o.

3. A kisebb-nagyobb szocializációs hiányokkal érkező gyermekek számára segítséget nyújt az iskolai beilleszkedéshez; a közösségi normák megismerése és elfogadása révén pedig támogatja az elfogadást, erősíti a személyiséget és a tanulmányi előmenetelt.
4. Az oktatási intézményekbe kerülő gyermekek egyre nagyobb számban érkeznek alapvető szocializációs és a személyiségüket érintő hiányosságokkal[17] – mint pl. a személyre szabott szeretet és odafigyelés –, amik különböző mértékben ugyan, de megnehezítik az alaptantervben előírt és az életkor alapján elvárható tanulmányi szint teljesítését. A verbális kommunikáció, a közösségben való alkalmazkodás, a konfliktusok kezelése, a koncentráció, a vágyak késleltetése, az önfegyelem, mások és a szabályok tiszteletben tartása, az empátia stb. terén jelentkező problémák, hiányosságok kezelése sok időt és jelentős személyi kapacitást köt le, azon túlmenően pedig egyrészt csökkenti – a pedagógus és a többi tanuló mellett – a gyermek saját teljesítményét, másrészt jelentősen megnehezíti a másokhoz fűződő emberi kapcsolatok kialakítását és terheli az intézmény kapcsolati légkörét.
5. A szülők egy része nem rendelkezik a gyermeknevelés hez szükséges talentumokkal. Bár szeretik gyermeküket, megfelelő minták, eszközök vagy módszerek hiányában eszköztelennek és tehetetlennek érzik magukat a gyermeknevelés sel járó kihívásokkal szemben.
6. A szülők egy másik csoportja sajnálatos módon fizikailag vagy érzelmileg – legrosszabb esetben minkét területen – elhanyagolja gyermekét, aminek hátterében különböző okok lehetnek: pl. destruktív magatartásformák, nélkülözés, anyagi nehézségek, érzelmi intelligencia vagy csupán alapvető morális értékek hiánya stb.
7. Az egyéni szabadságjogok, a szólás- és véleményszabadság elterjedésével párhuzamosan megszűnt a társadalmi konszenzus, ami az alapvető értékek tekintetében – még ha a gyakorlatban töredékesen is, de legalább közmegegyezés szintjén – évszázadokon át iránymutató volt Európában.[18]
8. A nagy történelmi és társadalmi változások hátterében meghúzódó ideológiák és az általánossá váló szekuláris, materialista, én-, élvezet- és élményközpontú szemlélet eltérítették eredeti tartalmuktól, majd átértelmezték a kultúrát és a társadalom alapjait meghatározó ún. alapfogalmakat (*élet, halál, ember, szabadság, házasság, férfi és nő, család* stb.), ami jelentősen megnehezítette a különböző társadalmi csoportok és generációk közötti kommunikációt.[19]

[17] Jugendgesundheitsstudie Stuttgart, 2000 (Schmidt–Lachenmann und Kollegen) Gesundheitsamt Stuttgart (Forrás: Joachim Bauer (2010): Miért érzem azt, amit te? *Ursus Libris Kiadó*, Budapest, 105. o.

[18] Az 1924. évi 11. és az 1926. évi 24. iskolaügyi törvény – ami a 30--40-es években is meghatározó volt – a középiskolák feladatának tekinti, hogy „A tanulót vallásos, erkölcsös és nemzeti szellemben magasabb általános műveltséghez juttassa.” Azonban az 1945–48-as iskolaügyi törvényből ez már kimarad, így elmondhatjuk, hogy a 3. szülő generáció nevel gyermeket úgy, hogy értékrend tekintetében csupán családi vagy egyéni irányelveket követ. (Forrás: Mészáros István (1995): Klebelsberg Kunó az iskolareformer. Könyv: Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete *Keresztény Értelmiségiek Szövetsége* Szeged 60-61.

[19] A fogalmak újradefiniálása azonban csak közösségi szinten történhet, miután a liberális nézet – „az ember számára való jó életre vagy az emberi élet céljaira vonatkozó kérdések” tekintetében – „szisztematikusan megoldhatatlan”, miután ahhoz az individuumok szabad egyetértésére lenne szükség. (Alasdair MacIntyre (1999): Az erény nyomában. *Osiris Kiadó* Budapest, 164.

9. Az intézménybe kerülő gyermekeket terhelő élethelyzetek, sokszor családi traumák és tragédiák feldolgozása, megoldása egyéni odafigyelést és követést igényel.
10. A különböző internetes tartalmaknak és a közösségi médiának a személyiséget és a közösségi kapcsolatokat romboló hatásával szemben nem elegendő az egyéni vagy családi szembehelyezkedés, szükség van ellenálló és valóságos, lehetőleg a korosztály tagjaiból álló közösségek kialakítására is.
11. A munkaerőpiaci, pontosabban szólva a munkavállalóval szembeni munkaadói elvárásokban egyre jobban felértékelődnek a személyiséget érintő kompetenciák, mint pl. a kritikus gondolkodás, a kreativitás, a konfliktus kezelés, kooperáció és az értelmi intelligencia. Ezek fejlesztése direkt nevelés nélkül csak részben oldható meg tantárgyi keretek között.
12. Az ENSZ és az EU által kidolgozott, egyértelműen a progressziót terjesztő nevelési programjával – Átfogó Szexuális Nevelés (CSE) – szemben szükség van egy konzervatív (deisztikus) világ- és emberképen alapuló „Átfogó Keresztény Nevelési" programra. Egyrészt a világnézeti pluralizmus nevében – választani csak abban az esetben lehet, ha van legalább két lehetőség –, másrészt a fiatalok egészséges fejlődésének biztosítása érdekében.
13. Mindezen túlmenően az értékazonos közösségekben nagyobb eséllyel alakulnak ki olyan kapcsolatok – barátságok és szerelmek –, amik megkönnyítik a fiatalok ismerkedését, a párválasztást, a hosszú távú elköteleződést, ami a stabil családok létrejöttének feltétele, és a következő generáció elemi érdeke.

Az intézményi nevelés tehát egyaránt szolgálja a felnövekvő nemzedék, a szülők és a társadalom érdekeit, különösen, ha stabil, természetes értékrenden nyugszik. A családok társadalmi támogatása tehát nem merülhet ki a különböző jogszabályi és anyagi támogatásokban (amit nevezhetünk „hardvernek"), hanem elengedhetetlenül szükséges (lenne) a nevelés, a személyiség és a kapcsolati kultúra kialakulásának, fejlődésének (az előző hasonlatnál maradva „szoftveres") támogatása is. Ehhez az alábbiakat kell figyelembe venni:

Az ember természetes alapigényéből kell kiindulnia, amelyek a *szeretve lenn*i, *elfogadottnak (közösségben) lenni* és *önmagam lenni*.

A nevelési programnak reflektálnia kell a tapasztalati valóságra, nem hagyhatja figyelmen kívül a világban, a társadalomban, különösen pedig a gyermekek közvetlen környezetében zajló, a gyermekeket közvetlenül is érintő folyamatokat.

A nevelés során alkalmazott programnak multidiszciplinárisnak kell lennie, alkalmazva az objektív – nem átideologizált – tudományok eredményeit, különös tekintettel a biológiára (genetika, neurológia, endokrinológia), a pszichológiára és a szociológiára – amennyiben ez utóbbiak nem helyezkednek szembe a természettudományokkal –, továbbá az európai bölcselet, a filozófia, az etika megállapításaival.

Mivel minden ideológiának megvan a transzcendensről vallott felfogása – miután „az erények igazolása szabályok és elvek előzetes igazolásától függ."[20] Mára minden szempontból megerősítést nyert, hogy az ember egyszerre bio-pszicho-szociális és spirituális lény, a teljes ember nevelésére való törekvés során ezt is figyelembe kell venni, mint objektív szempontot. Miután a keresztény civilizációt meghatározó narratíva a zsidó-keresztény hagyományokra épül, nem kerülhetőek meg a teológiai megfontolások sem.

[20] Alasdair MacIntyre (1999): Az erény nyomában. *Osiris Kiadó* Budapest, 165.

A nevelés során akkor járunk el helyesen, ha az ismereteket nem szigetszerűen elhelyezve, hanem rendszerbe foglalva, egyfajta világértelmezéssel – ún. metanarratívával – és azzal összhangban álló emberképpel adjuk át. Ez nem csupán a nagyobb és mélyebb összefüggések felismerését és megértést segíti, hanem a nagy döntések meghozatalát is, amiben az értelemnek – a felismerés, a belátás, a megértés, a mérlegelés és a döntés révén – szintén fontos szerep jut.

Az elmúlt évtizedek jelentős társadalmi változásai és a szellemi tér átrendeződése egyaránt szükségessé teszi, hogy a nevelési terv összeállítását olyan, a kultúrát alapjaiban meghatározó fogalmak tisztázásával kezdjük, mint pl. a *boldogság,* az *élet* és a *halál*, a *transzcendens*hez való viszonyulás, az *ember*, a *férfi* és a *nő*, a *szexualitás* és a *házasság,* a *szabadság* fogalma, továbbá annak meghatározása, hogy milyen legyen az egyén és a közösség egymáshoz való viszonya.

Ezek határozzák meg ugyanis az adott közösség (nemzet) működésének irányelveit, mivel hatással lesznek annak törvényeire, jogi, gazdasági, oktatási-nevelési, egészségügyi és szociális ellátó rendszereire.

Az alapfogalmak újradefiniálása és pontos meghatározása nélkül könnyen félreérthetővé válik a kommunikáció, ami zavart okozhat a nevelés folyamatában. Nincs értelme addig a részletekkel foglalkozni, amíg a gondolatmenetet vissza nem tereljük a helyes csapásra, ahogy egy árokba borult kamionon sem érdemes lecserélni addig a törött visszapillantó tükröt vagy defektes abroncsot, amíg vissza nem állítottuk az útra.

Program bemutatása

A fenti elméleti megfontolásokra adható válaszként a követően nevelési programot[21] állítottuk össze a Pécsi Egyházmegye közoktatási intézményei számára, ami egyben alapul szolgálhat más intézmények számára is.

A bevezethetőséget és alkalmazhatóságot segítendő, a program a közoktatási rendszer kereteihez illeszkedik, így az a tanrendbe modulszerűen beilleszthető. A témák spirálisan előre haladó, évente visszatérő, de mindig bővülő, a megfelelő korosztályhoz igazított ismereteket tartalmaznak. A program a kultúrát meghatározó alapfogalmak értelmezésével indul.

Boldogság

Az általános iskola felső tagozatán ennek a fogalomnak a meghatározásával indul a Program, hiszen az emberi erőfeszítések legáltalánosabban megfogalmazható célja a boldogság (eudaimonia) elérése, ami „teljes megelégedettséget (*jelent, olyan állapotot)* amikor jól vagyunk, s jól megy a sorunk, […] és amikor önmagunkban és az istenivel való viszonyunkban is kivételezett helyzetnek örvendünk.” [22] A fogalom mindenki számára érthető, függetlenül attól, hogy ki milyen tartalommal tölti meg, pozitív célként motivációt ébreszt. Értelmezése és megközelítése az általános iskolák felső tagozatában és a gimnáziumi osztályokban természetesen eltérő módon történik.

[21] A program teljes elnevezése: „Bukósisak az Élethez – Keresztény Életstratégia Program”, ami az Oktatási Hivatalnál akkreditált pedagógus-továbbképzési programként is elérhető.

[22] Alasdair MacIntyre (1999): Az erény nyomában *Osiris Kiadó* Budapest, 202.o.

Az ember boldogságának két oszlopa van, a *szerzett tudás* és a *bölcsesség*. Az előbbi teszi lehetővé a természet törvényeinek felismerése és alkalmazása révén az anyagi boldogulást, az utóbbi pedig segít eligazodni abban, hogy mit kezdjünk az életünkkel, ha biztosítottak a legalapvetőbb anyagi szükségletek. Olyan fontos kérdésekre kell önmagunk számára választ találni, mint hogy van-e értelme és célja földi életünk hozzávetőlegesen 80 évének, és ha igen, akkor mi az? Ugyanez vonatkozik a küzdelmekre, nehézségekre vagy a nem várt akadályokra.

Az előző kérdésre adott válasz gyakorlati megvalósulásának két dimenziója a *teljesítmény* és a *szeretet (és a tisztelet)*, amit a „boldogság 2 lábának" is nevezhetnénk, ugyanis az értelmes, alkotó tevékenységnek *(munka, tanulás)*, az egzisztenciális boldogulásnak és a javak helyes felhasználásának, valamint a legfontosabb emberi kapcsolatok által képviselt területnek egyensúlyban kell lenniük, és lehetőség szerint minél hosszabb távon meg kell maradniuk ebben az állapotban. Természetesen ez nem jelent statikus egyensúlyt. A rendszer kisebb kilengéseket ugyanis elvisel, de a tartós egyensúlyvesztés szükségszerűen a boldogságérzet elvesztésével jár.

A két terület „felépítése" ugyanakkor teljesen más, adott esetben egymással ellentétes stratégiát igényel, így az egyikben szerzett tapasztalat nem alkalmazható egy az egyben a másikra. S mivel a materiális szemlélet elsősorban az első területre koncentrál, ráadásul évtizedekig szinte csak ez számított, a másik terület céljai, stratégiái és alapigazságai szinte feledésbe merültek. A Keresztény Életstratégia Program ezeket szeretné visszahozni és felmutatni, hiszen egyre több jel utal arra, hogy valami nincs rendben a kapcsolatokkal. Számtalan példa mutatja, hogy a magas értelmi intelligencia, egzisztenciális vagy társadalmi presztízs és fejlett technika önmagában nem képes boldoggá tenni az embert, ha a kapcsolati oldal hiányzik vagy rendezetlen.

Az általános iskola felső tagozatának Családi Életre Nevelés órái ennek az egyensúlyi helyzetnek a kialakításához nyújtanak segítséget, kiemelt figyelmet fordítva az érzelmi, a szociális és a spirituális intelligencia fejlesztésére, miután az oktatási és teljesítmény követelések amúgy is magasak a diákoknál. Az előadások, játékok, feladatok során szinte önállóan haladnak végig egy-egy gondolatmeneten, és sokszor saját maguk is meglepődnek, hogy a logikus gondolkodás mentén egészen más következtetésre jutottak, mint ahogy azt – a foglalkozás előtt – a korábban kapott „kész válaszok" alapján feltételezték. A rendszeresen adott gyakorlati házi feladatok pedig abban segítik őket, hogy a „normális emberi kapcsolatok" építéséről hallottakat a gyakorlati életben is kipróbálják. Az általuk megtapasztalt és elmondott történetek néha meglepő, máskor nagyon mély igazságokat fogalmaznak meg. A közösen felfedezett és egymással megosztott értékek áthangolják a közösséget és megváltoztatják a kapcsolatokhoz való viszonyulást, ami már önmagában is megéri a programhoz való csatlakozást.

Az élet

Az élet fogalmának meghatározásával indul a középiskolás program, az ún. „Keresztény Életstratégia Program". Ez elsőre nagyon egyszerűnek tűnik, azonban minél több időt szánunk rá, annál összetettebbé válik, nem beszélve a következményekről, amik szinte minden értelmezéssel új dimenziót nyernek. Ennek tisztázása nélkül az életvezetés, mint téma felvetése hasonlóvá válik ahhoz, mint amikor valaki úgy megy el bútort vásárolni, hogy még fogalma sincs arról, milyen a lakás, amit be kell rendeznie.

A „mettől meddig tart az élet?” kérdésre elsőként legtöbbször a „születéstől halálig” hangzik el, ugyanakkor, ha kicsit jobban belegondolunk, akkor már nem is olyan egyértelmű a dolog. Bár biológiailag nem kérdéses – elég csak a mesterséges megtermékenyítés ma már széles körben ismert kritériumaira gondolnunk –, mégis a közbeszédben, különösen pedig bizonyos ideológiák megfogalmazásában már elkezdődik a ködösítés. S ha azt várnánk a jogtól, hogy tényszerűen megfogalmazva kimondjon alapvető dolgokat, akkor ér minket az igazi meglepetés, ugyanis azt tapasztalhatjuk, hogy ebben az egyébként minden – a jog által oly akkurátusan meghatározott és szabályozott – emberi kapcsolatot és viszonyrendszert magában foglaló kérdésben nem nyilatkozik. Ez viszont azt jelenti, hogy az egyik legalapvetőbb, hovatovább az életet leginkább érintő kérdésben nincs általános konszenzus, jóllehet a Chicagói Egyetem kutatása[23] szerint a megkérdezett több ezer biológus 96%-a egyértelműen a fogantatást tekinti az új élet létrejöttének.

Jogi konszenzus hiányában és épp emiatt az élet fogalmának meghatározását rengeteg békétlenség és konfliktus övezi, ami megzavarja a fiatalok értékrendjének kialakulását, és kihat az életvezetéssel kapcsolatos döntéseikre is, vagyis meghatározó szerepe lesz életük alakulására. Nem is szólva arról, hogy már az alapfogalomnál megkerülhetetlenül felvetődik a transzcendens kérdése.

Az ember

Az ember fogalmának meghatározása nyilvánvalóan túlmutat annak biológiai dimenzióján. Ennek nehézségét az ember kettős természete jelenti, vagyis, hogy egyszerre anyagi és spirituális lény, vagy ha úgy tetszik, akkor használhatjuk a pszichológiában használt fogalmat, ami még inkább kifejezi az ember összetett személyiségét: bio-pszicho-spirito-szociális lény, annak minden szépségével és bonyolultságával együtt. Ha nem látjuk, vagy – tudatosan – nem vesszük figyelembe ezt a komplexitást, akkor minden próbálkozás, ami az ember természetének, működésének, végső soron pedig az ember boldogságra való törekvésének megértésére irányul, kudarcot fog vallani.

Az ember biológiai létének meghatározásakor két dolgot kell kiemelni: 1. az állatok biológiai felépítésével és működésével való nagyfokú hasonlóság, valamint 2. az ösztön vezérelt és a tudatos – értékrend alapú – döntés közti lényegi különbség. Az életvezetésben mind a gyakorlat, mind a program felépítése szempontjából mindkettőnek tovagyűrűző hatása lesz.

Ennél a témánál is megkerülhetetlen a transzcendens kérdése, hiszen a mai ideológiai irányzatok közti egyik legmarkánsabb különbség pontosan ezen a területen jelentkezik. A posztmodern relativizmus az élet és az ember létrejöttét is a véletlenek összjátékának tekinti, mondván: éppen amiatt, hogy létének célja és értelme nem meghatározott, az emberre – konkrétan pedig az egyénre – bízza, hogy azt miként határozza meg. Ezzel szemben a deontologista megközelítés az életnek és az embernek is értelmet, célt tulajdonít, amit az egyénnek fel kell fedeznie, és be kell töltenie küldetését.

[23] https://quillette.com/2019/10/16/i-asked-thousands-of-biologists-when-life-begins-the-answer-wasnt-popular/ A cikkben meghivatkozott doktori disszertáció – *Ph.D. Steve Jacobs: Balancing Abortion Rights and Fetal Rights: A Mixed Methods Mediation of the U.S. Abortion Debate* – az interneten nem hozzáférhető

Szintén fontos kérdés az ember ivari kétalakúságának kérdése, amit – jóllehet biológiai tényről van szó – a progresszív neomarxista-neoliberális irányvonal egyértelműen tagad. A férfi és a nő külső megjelenése, belső – neurológiai, endokrinológiai – felépítése több területen is jelentős eltérést mutat. Egyik legnyilvánvalóbb megjelenési formája a szaporító rendszer egymástól eltérő felépítése és működése, miközben funkcionalitásban egymást kiegészítik. Itt kell megemlíteni az emberi szexualitást, ami komplexitásából, az emberi személyiség lényegi elemét érintő aktusából és életfakasztó jellegéből adódóan messze túlmutat annak kizárólag örömszerző vagy élvezeti jellegén, nem is beszélve a pusztán jogként, vagy az érzéki vágyak szabad kiélésének egyfajta szórakozási formaként való értelmezésén. A férfi és a nő közös felelőssége a megfogant élet felnevelése, útra bocsátása, amit a „család" intézményesít, és a férfi és a nő életszövetségére – egymás kölcsönös, kizárólagos és feltétel nélküli elfogadására – épül.

A szabadság

A szabadság a harmadik alapfogalom, amelynek értelmezése szintén sokféleképpen történhet, attól függően, miként értelmezzük a szabadságot korlátozó tényezőket, a természet törvényeit és a társadalmi (közösségi) szabályokat. Meghatározó továbbá, hogy miként viszonyulunk a tényekhez, a véleményekhez és a feltételezésekhez. Mivel sem az individualizmus, sem a kollektivizmus nem tartható fenn hosszú távon, szükséges a megegyezés valahol a kettő között, aminek feltétele, hogy az egyén lemond bizonyos szabadságról cserébe a közösség által biztosított előnyökért, mint pl. a biztonság és a rend. Az egyszerű alapelv mögött mégis bonyolult folyamat húzódik meg, ami az egyén és egy adott közösség közti megállapodás – azon túl pedig a közösségi kontroll – kérdésének tisztázását igényli.

Az alapfogalmak megbeszélését követően a személyiség felépülésén, az önismereten, a kommunikáción és vitakultúrán át jutunk el a kapcsolatépítés és a párkapcsolat lényegének taglalásáig, ami a közösségek és a szabályok jelentőségén át elvezet a legmélyebb, a személyiség lényegét leginkább érintő, legintimebb találkozásig, a szeretkezésig. Törekedve rá, mégis a teljesség igénye nélkül igyekszünk körüljárni minden témát, felfedezve a leghatékonyabb stratégiákat, és nem kerülve az árnyoldalakat sem.

A *Családi Életre Nevelés* néven futó általános iskolai program olyan alapvető területeket érint, mint az *önismeret* – örökölt tulajdonságok, szocializáció és önnevelés –, a *kommunikáció*, *konfliktus kezelés, barátság, alapvető értékek*, a *szerelem*, *szerepek* és *feladatok a családban*.

A különböző témákat 5 nagy témakörre osztottam, és minden évben más-más tartalommal töltöttem meg. A témák nagyjából követik ezeket a nagy alaptémákat, és hol szorosabban, hol lazábban, de ezek köré szerveződnek minden tanévben. A feldolgozás módszereit a lehetőségeknek megfelelően folyamatosan bővítem. Többnyire az alábbi, 1. táblázat gondolatmenete alapján haladunk:

1. táblázat A Családi Életre Nevelés program témái felső tagozatban

Témakör	**5. osztály**	**6. osztály**	**7. osztály**	**8. osztály**
Első közösségi élmény – a család	**A család szerepe** – szerepek a családban	**Ahány család, annyi féle**	**A kommunikáció alapja**i és fajtái – helyzetgyakorlatok	**Kell egy terv! –** álmok és célok
Önismeret – ki vagyok én?	**Tulajdonságaim – kitől örököltem?**	**Családban tanult viselkedés** – Nálatok hogyan zajlik?	Konfliktusok a családban – **a vitatkozás szabályai**	**Milyen emberré szeretnék válni?** – önkritika és példaképek
Családon kívüli közösségek – szabályok, szokások	**A *közösség* fogalma –a szabályok jelentősége**	Közösség és társadalom – **szabályalkotás a gyakorlatban**	Tények, vélemények, feltételezések – **az érvelés gyakorlása**	**Idegen környezetben** – vizsgahelyzet gyakorlása
Értékes életcéljaim	**A tanulás szabályai**	**Értékes vagy!**	Vitanap – **a vitatkozás szabályai a gyakorlatban**	**Milyen családban szeretnék élni?**
Alapvető értékek	**A barátság szabályai**	**A bizalom** – kiben bízhatok? A közösségi média veszélyei	**A gondolkodás szemüvegei** – döntéshozatali szempontok	**Férfinek, apának és nőnek, anyának lenni**

A középiskolások számára összeállított anyag – *Keresztény Életstratégia Program* – a már említett alapfogalmakon túl foglalkozik még az *együttjárás*, a *párkapcsolati kommunikáció és a szexualitás kapcsolatával*, a *korai szexualitás következményeivel* – a későbbi életkilátásokra gyakorolt hatásával: *szexuális úton terjedő betegségek*, *abortusz, abortusz utáni szindróma, pornográfia* stb. –, valamint a *természetes családtervezés* lehetőségeivel.

A témák összeállítása és egymásra épülése ez esetben is laza logikai menetet követ, ami inkább csak ajánlás. A gyakorlatban ettől el lehet térni, ugyanakkor, ha vannak is – aktualitásokból adódó – hangsúlyeltolódások, törekedni kell arra, hogy lehetőség szerint egyetlen, az életvezetés szempontjából fontos téma se maradjon ki. (Lásd 2. táblázat)

Az anyag összeállításakor fontos szempont volt, hogy a nevelési program illeszkedjék a legújabb NAT tervezethez épp úgy, mint a kormányzat *Családi Életre Nevelés*t célzó erőfeszítéseihez, ugyanakkor katolikus fenntartóként nem állhatunk meg ott, ahol a szekularizált oktatási intézmények kénytelenek megállni.

2. táblázat A Keresztény Életstratégia Program témái gimnáziumban

Témakör	**9. osztály – Alapfogalmak**	**10. osztály – Az ember felépítése és „működése”**	**11. osztály – Önismeret**	**12. osztály – Kapcsolat**
Alapelvek	Bevezetés az életstratégiába – **Tudomány és Bölcsesség**	A döntéshozatal központjai **– Mi az ember?**	A személyiség felépülése **– EGO vagy JELLEM**	A férfi és a női szaporító rendszer felépítése, működése – **Szeretkezés vagy pornográfia?**
Célok: tervek, álmok	**Kell egy terv!** – egzisztencia és kapcsolatok	**A döntéshozatal központjai – A spiritualitás alapjai**	Önismeret – **örökölt tulajdonságok** és a **személyiségtípusok**	**Utódnemzés, foganás, magzatfejlődés**
Életstratégia	A ***szabadság*** fogalma és következményei	**A gondolkodás szemüvegei** – elmélet és gyakorlat	**Önismeret – szocializáció**	**Az abortusz fogalma, lényege és következményei**
Veszélyek	**A szabadságot veszélyeztető tényezők**	**A korai szexualitás következményei**	**Férfi archetípusok**	**Alternatív lehetőségek: fogamzásgátlás, nem várt gyermek felnevelése vagy örökbeadása, felelősségteljes szexualitás és tisztaság**
Párkapcsolat	Az ismerkedés lépcsőfokai – **a szexualitás helye a kapcsolatban**	**Az együttjárás lényege és a párkapcsolat íve**	**Női archetípusok**	**Élettársi kapcsolat vs. házasság**

A program az egyházmegye fenntartásában levő valamennyi közoktatási intézményében jelen van, a foglalkozások összeállítása pedig alkalmazkodik a közoktatási intézmények rendjéhez, vagyis követi a 45 perces időbeosztást. A foglalkozások mennyisége pedig osztályonként 5 alkalom/tanév. Ez megközelíti, esetenként meg is haladja a tanévenkénti 400 órát, és kb. 2200 gyermeket ér el. A foglalkozásokat foglalkozásvezető tartja, az alkalmak nyitottak az osztályfőnökök és a szaktanárok felé. Ez növeli annak az esélyét, hogy esetleg az osztályfőnöki vagy szaktárgyi órákon is fel tudják használni a foglalkozásokon feldolgozott témákat, nem utolsó sorban pedig a tanárok tudják emlékeztetni a diákokat a foglalkozásokon elhangzottakra.

A Keresztény Életstratégia Program elindítása óta több olyan igény merült fel, amik külön program összeállítását tették szükségessé. Az egyik ilyen a nemi éréshez kapcsolódó jelenségek, ami miatt összeállítottuk a fiúk szocializációját erősítő *„Kisfiúból–nagyfiú”* programot. Célja, hogy a nemiség és szexualitás felfedezéséhez fűződő elsőként – többnyire korosztályos közösségben, a korlátlan internet használat és az okoseszközök révén – megszerzett, sajnálatos módon többnyire pornográf tartalmak hatását ellensúlyozza, ill. a testi érést kísérő biológiai jelenségekkel és vágyakkal, valamint az élet foganásának és kialakulásának folyamatával szervezett és vezetett, a korosztálynak megfelelő módon ismerkedjenek meg, ez által is erősítve a felelősségvállalást.

A diákok programjával párhuzamosan olyan kiegészítő előadásokat, előadássorozatokat is összeállítottunk, amik a szülők, pedagógusok – tantestületek – szemléletformálását, és a transzcendensre való megnyílását segítik, továbbá tanácsokkal szolgálnak a bűnmegelőzés terén is. A „Holnapformáló” előadássorozatban a bűnözővé vagy áldozattá válás, valamint az azok hátterében gyakran előforduló, a családi kapcsolati rendszerben fellelhető anomáliák összefüggéseit tárjuk fel. A program együttműködő előadója a Baranya Vármegyei Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Csoportjának egykori előadója, Fekete Rita alezredes asszony, aki a kriminológia és a joggyakorlat terén szerzett tapasztalatait osztja meg a szülőkkel.

A program összeállítása során gondoltunk az egyetemistákra is, ezért 13. éve zajlanak havi rendszerességgel a házasságra előkészítő *Párkapcsolati Műhely* foglalkozások, illetve 4 évadot ért meg a PTE-n meghirdetett előadássorozat, amit *Párkapcsolat felsőfokon* címmel hirdettünk meg.

Az intézményből távozó osztályoktól majdnem minden esetben kérünk írásos értékelést és visszajelzést a programról. A közoktatási intézményekben való jelenlét létjogosultságát semmi nem igazolja jobban, mint a diákok részéről leggyakrabban megfogalmazódó igény, hogy jó lenne, ha jóval több foglalkozást tartanánk, és többször tudnánk találkozni, mint a tanévenként 5 alkalom, ugyanis téma lenne bőven.

Összegzés

Az elsődleges szocializációs közeg funkcióvesztése miatt egyre növekszik a szülők és a társadalom elvárása a másodlagos, vagyis az intézményi neveléssel szemben, miközben azok lehetőségei a szülőkéhez képest jelentősen korlátozottabbak. Éppen ezért fontos lenne egy hatékony és átfogó nevelési koncepció összeállítása, ami intézményi keretek közt is működőképes. Ilyen program a „Bukósisak az Élethez – Keresztény Életstratégia Program”, ami 16 éve van jelen a Pécsi Egyházmegye közoktatási intézményeiben és hivatalosan elismert pedagógus-továbbképzési programként is akkreditált.

Véleménycikk